

Maire Lumiaho

2.8.2022

Sosiaali- ja terveysministeriö

VN/8515/2019

kirjaamo.stm@gov.fi

LAUSUNTO LOMITUSPALVELULAINSÄÄDÄNNÖN UUDISTAMISEN ENSIMMÄISEN VAIHEEN
LAKIMUUTOSEHDOTUKSISTA / MAATALOUSYRITTÄJIEN LOMITUSPALVELULAKI

MTK kiittää mahdollisuudesta saada lausua lomitusuudistukseen liittyvistä lakimuutosehdotuksista ja pitää tärkeänä, että lomituspalveluja koskevaa lainsäädäntöä uudistetaan. Lomituslainsäädännön uudistuksen ensimmäisen vaiheen tavoitteena on hallituksen esitysluonnoksen mukaan toteuttaa ne muutostarpeet, jotka liittyvät 2023 uudistuvaan EU:n maatalousalan valtioneuvoston päätöksiin. Lausuttavaksi tullut lainsäädäntöaineisto on kuitenkin mittava, yli 200 sivua, ja sisältää edellä todettujen välttämättömien muutosten lisäksi lukuisan määrän säädösehdotuksia, sisältäen muutoksia niin palvelun käyttäjien kuin toimeenpanon kannalta. Muutokset on myös suunniteltu tulemaan voimaan kesken vuoden 2023. Edellä todetun perusteella MTK katsoo ja pitää tärkeänä, että lomituspalvelulain uudistamisessa edetään alkuperäisen lainsäädäntösuunnitelman mukaan ja ensimmäisessä vaiheessa toteutetaan vain välttämättömät EU:n maatalousalan valtioneuvoston suuntaviivojen edellyttämät muutokset. MTK:n mukaan toisen vaiheen uudistaminen tulee tehdä suunnitellusti kokonaisuudistuksena, jolloin varataan riittävä aika myös kuulemisiin. Riittävän pitkä lausuntoaika tuottaa sen vuorovaikutteisuuden, mikä lainsäädäntöprosessissa on kuulemisen tarkoitus. Hyvään lainsäädäntötapaan kuuluu se, että lausunnot varataan aikaa riittävästi, kesälomakausi huomioiden. Muille, kuin välttämättömille uudistuksille tulisi varata riittävästi aikaa valmisteluun ja kuulemiseen, mikä kuuluu myös hyvään lainsäädäntötapaan.

Lomituspalvelut ovat ruuantuottajille tärkeä työhyvinvointipalvelu ja osa suomalaisten huoltovarmuuden turvaamista ja ruokaturvan toteutumista. Lomituspalveluilla on ruuantuottajien työkykyä ylläpitävän tehtävän lisäksi myös sosiaaliturvan toteutumisen ja työurien pidentämisen tavoitteet.

Kotieläintuotantoa harjoittavilla maatiloilla on merkittävä rooli ruokaturvan toteuttamisessa. Tuotantopanosten hintojen nousu on nostanut myös maatilojen kiertotalouden merkityksen esiin niin energian kuin ravinteiden osalta. Kotieläintuotantoa harjoittavilla maatiloilla on myös luonnon monimuotoisuutta edistävä rooli, etenkin laiduntamiseen perustuvilla maatiloilla.

Maire Lumiaho

2.8.2022

Myönteisenä muutosesityksenä MTK pitää lain soveltamisalan muuttamista siten, että kaikki ruuantuottajat olisivat jatkossa lomituspalvelujen piirissä. Niin ikään monimutkaisen päätoimisuusvaatimuksen poistaminen laajentaa palvelujen käyttäjien piiriä; sivutoiminen ruuantuottaja voisi jatkossa saada vuosilomaa sekä normaalihintaista sijaisapua työskennellessään tosiasiallisesti myös maatalousyrittäjänä kotieläintuotannossa.

Lomituspalvelulain uudistusta tehdään tilanteessa, jossa tuotantopanosten hinnan huima nousu koettelee maatiloiden taloudellista vakautta. Energian, lannoitteiden ja rehujen hintojen raju nousu on ajanut monet maatilat vaikeaan tilanteeseen ja osan lopettamisuhan alle. MTK:n maatalousyrittäjille teettämien, juuri valmistuneiden kyselytutkimusten mukaan maatiloiden lopettamistahti on joillakin tuotannonaloilla niin kova, ettei kotimaista kysyntää vastaavaa tuotantoa ei pystytä jatkossa turvaamaan, jos nämä suunnitelmat toteutuu. Samaan aikaan maailmanlaajuinen ruokakriisi vaikeuttaa ruuan saatavuutta maailmalla. Niitä muutosesityksiä, joita esityksessä perustellaan lomituspalvelujen kustannusten madaltamiseksi, ei MTK:n mukaan ole tässä tilanteessa valtiontaloudellisesta syistä tarpeen tehdä. Kustannukset lomituspalvelujen osalta tulevat alenemaan kotieläintilojen lopettamisen myötä. Myöskään sellaisia palvelujen käyttöä rajaavia tai oikeutta supistavia lainsäädäntömuutoksia, joita muutosesitykseen sisältyy, ei MTK:n tulisi tässä tilanteessa tehdä. Tällaiset muutokset voivat toimia tuotannon lopettamisen ajureina. Maatiloilla ruuantuottajat tarvitsevat tässä tilanteessa positiivista ja kannustavaa viestiä, ei etuuksien tai oikeuksien rajaamista ja supistamista. Tällaisena muutoksena MTK pitää vuosiloman samanaikaisuusvaatimuksen kiristämistä, jota ei tässä tilanteessa tule toteuttaa.

Sijaisapumaksujärjestelmää koskevat muutosesitykset yksinkertaistavat nykyistä järjestelmää ja MTK pitää perusteltuna MYEL- ja YEL-työtulon säilyttämistä sijaisapumaksun perusteena kuitenkin niin, että jos molempien vakuutusten työtulot otetaan saman henkilön kohdalla mukaan, tulisi varmistua siitä, että molemmissa vakuutuksissa on alkutuotantoa vakuutettuna. YEL-työtuloa ei tule huomioida muun yritystoiminnan, kuin alkutuotannon, osalta. Sijaisapujärjestelmän muutosesitykset johtaisivat myös alle 3- vuotiaan lapsen hoidon mahdollistavan sijaisavun 50%:n korotuksen poistumiseen, mitä MTK pitää myönteisenä muutoksena, mutta muilta osin perhevapaisiin ei esityksessä ole ehdotuksia, huolimatta Marinin hallituksen toteuttamasta perhevapaa-uudistuksesta. MTK katsoo, että perhevapaita koskevia sijaisapuja tulisi uudistaa lomituspalvelujärjestelmässä. Nuorien, perheellisten ruuantuottajien tilannetta voitaisiin helpottaa esim. nostamalla nykyistä 100 päivän oikeutta 200 päivään, kun alle 3-vuotias lapsi hoidetaan kotona. Nuoret ruuantuottajat ovat esittäneet myös tarpeita saada osittainen malli nykyisen kodinhoidontukeen sidotun mallin rinnalle helpottamaan maatiloiden haasteellisia päivähoitotilanteita. Myös omaishoidon tukeminen maatiloilla olisi tärkeä mahdollistaa sijaisavun myötä.

Sijaisapumaksuja koskevat muutosehdotukset johtaisivat kokonaan nykyisen toimivan sijaisapumaksujen kohtuullistamisäännöksen poistumiseen. Myös raskausraha-ajan alennettu sijaisapumaksu poistuisi. Ehdotetun maksuluokkiin perustuvien sijaisapumaksuja alentaminen yhdellä maksuluokalla taloudellisella perusteella on lähinnä kosmeettinen, eikä tuo välineitä vastata niihin tarpeisiin, joita maatiloilla yhä enenevässä määrin on. Suurin osa sijaisavuista käytetään työkyvyttömyystilanteissa, jolloin pitäisi voida arvioida toimeentuloedellytyksiä kokonaisvaltaisesti niin palvelun käyttäjän työkykyyn, perheviljelmän tilanteeseen kuin myös sosioekonomiseen

Maire Lumiaho

2.8.2022

kokonaistilanteeseen liittyen. MTK ei kannata esitettyä sääntelyä sellaisenaan, vaan pitää välttämättömänä, että nykyisen kaltainen kohtuullistamissäännös säilyy turvaamassa maatilojen kykyä jatkaa ruuantuotantoa.

Ehdotettu lomituspäalvelulain soveltamisalan rajaaminen niin, että lomituspäalveluihin olisi oikeutettu ruuantuottajat niillä tiloilla, joilla välttämättömien kotieläinten hoitotöiden vaatima työaika tilalla on vähintään 3 h, voi MTK:n mielestä juridisen tulkinnanvaraisuuden vuoksi tuoda toimeenpanossa soveltamisongelmia. Ehdotetun muutoksen tavoitteena on esitysluonnoksen mukaan lyhimpien lomittajan työaikojen vähentäminen ja sitä kautta lomittajan työn houkuttelevuuden lisääminen. Tavoite on MTK:n mielestä kannatettava, osaavat ja ammattitaitoiset lomittajat ovat palvelujen saatavuuden kannalta tärkeitä, mutta hallituksen esitysluonnoksessa esitetty 3 h raja ei sovellu oikeutta rajaavaksi kriteeriksi välttämättömien kotieläinten hoitotöiden työajan tulkinnanvaraisuuden vuoksi.

Hallituksen esitysluonnokseen sisältyy ehdotus rajata maataloilla lomituspäalvelun aikana tehtävät käynnit kahteen. Loput käynnit olisivat ehdotuksen valvontakäyntejä, joista perittäisiin maksu. Tämä ehdotus tarkoittaa maksuttomaksi tarkoitettujen vuosiloman muuttumista maksulliseksi. MTK ei kannata ehdotusta esitetyssä muodossa, ja katsoo että ruuantuottajat tarvitsevat mahdollisuuden irrottautua sitovasta kotieläinten hoitotyöstä ja mahdollisuuden palautua työstään riippumatta taloudellisesta tilanteestaan. Vuosilomaan sisältyvät valvontakäynnit ja varallaolo tulisi MTK:n mukaan säätää maksuttomiksi, jotta varmistetaan ruuantuottajien työhyvinvointi kaikissa taloudellisissa tilanteissa.

Vuosilomaa koskee myös esitysluonnokseen sisältyvä muutosesitys, jonka mukaan vuosiloma ei edellytä nykyiseen tapaan MYEL-/YEL-vakuutuksen voimassaoloa vuoden alusta. Samalla sukupolvenvaihdoksia koskeva siirtymäsäännös poistuisi. Muutosehdotus mahdollistaisi vuoden eri aikoina toiminnan aloittaneiden ja vakuutettujen oikeuden saada vuosilomaa. Kun vuosiloman hakeminen on kuitenkin sidottu määräaikaan, jää oikeuden toteutuminen kiinni siitä, ottaako lomitushallinto keskellä vuotta tehdyn hakemuksen vastaan. Tältä osin palvelujen käyttäjien oikeuksien turvaaminen tarvitsee lisää sääntelyä.

Vuosiloman samanaikaisuusvaatimuksen kiristämistä MTK ei pidä perusteltuna. Tuntirajan nostaminen nykyisestä yhdeksästä tunnista kymmeneen voi aiheuttaa sen, ettei yksi lomittaja selviä tilan töistä ja tavoite lomittajan työn osa- aikaisuuden vähentämisestä vesittyy, kun tilan töitä ei yhden lomittajan voimin saada tehtyä. Päalvelun käyttäjän näkökulmasta vuosiloman samanaikaisuusvelvoite kaventaa tärkeän työhyvinvointipäalvelun toteutumista, joten nykyisiä rajoja ei tule muuttaa eikä lomitushallinnon harkintasäännöstä poistaa.

Yötyötä koskeva muutosesitys tuottaa vaikeuksia saada tarpeita vastaavia lomituspäalveluja esim. niille maidontuottajille, jotka joutuvat ajoittamaan työskentelyn maitoauton käynnin vuoksi aamuvärhäiselle. MTK ei kannata muutosesitystä.

MTK pitää työurien pidentämisen, kuntoutumisen sekä ja työhön paluun tukemisen näkökulmasta tärkeinä ulottaa sijaisapu osittaisiin työkyvyttömyysetuuksiin. Niin ikään sijaisavun laajentaminen asepalveluksen ja kertausharjoitusten lisäksi vapaaehtoisiiin maapuolustuskursseihin on tarpeellista.

Maire Lumiaho

2.8.2022

MTK pitää yksityisen lomituspalvelun hankkimisesta maksettavan korvauksen nostamista hyvänä muutosesityksenä, joka tukee valinnanvapautta julkisen ja yksityisen palvelun käyttämisen osalta.

Lomituspalvelulain soveltamisalaa koskeva muutosesitys nostaa kotieläinyksikkörajaa nykyisestä kuudesta yhdeksään voi olla suurimmalla osalla kotieläintuotannon tuotantosuunnilla perusteltu. Niissä tuotantosuunnissa, joissa toiminta perustuu pienempiin yksikkökokoihin ja laiduntamiseen, kuten emolehmä - ja lammastaloudessa, voi yksikkörajan nostaminen rajata ulkopuolelle elinkelpoisia tiloja, joilla kotieläintuotanto on toiminnan yksi tukijalka. Näillä tiloilla edistetään ruokaturvan lisäksi myös tärkeää luonnon monimuotoisuutta, kun laiduntamisella on merkittävä rooli toiminnassa. Esimerkkinä tällaisesta maatilasta mansikantuotanto/ emolehmätila, kumpikaan toiminnoista ei yksin toisi toimeentuloa, mutta yhdessä kyllä ja lomituspalvelun merkitys yrittäjien hyvinvointiin on suuri ympärivuotisesti sitovan tuotannon vuoksi.

Hallituksen esitysluonnokseen sisältyy EU:n maatalousalan valtiontukia koskevasta sääntelystä johtuva muutosesitys kohdentaa maatalousyrittäjien lomituspalvelut alkutuotantoon, johon hevostaloudesta katsotaan kuuluvaksi vain kasvatustoiminta. Tämä muutos aiheuttaa sen, että nykyisin palveluiden piirissä olevista sadoista hevostiloista lomituspalvelujen piiriin jäisi arviolta muutamia kymmeniä tiloja. Muutosesitys tuo kaikki hevostilat samanlaiseen asemaan palvelujen saatavuuden suhteen, mutta tuo menetyksen monille sadoille maatiloilla toimiville hevosyrityksille. Hallituksen esityksen mukaan muutos tuo merkittävän kustannusten vähentymistä lomituspalveluiden kustannuksiin. Hevosyrityksiä on Suomessa n. 16 000, ja näiden työllisyys- sekä hyvinvointivaikutukset ovat merkittävät. Maaseudun elinvoiman kannalta näillä yrityksillä on merkittävä rooli. Myös hevostilojen tuottamilla ravinteilla voi kiertotalouden merkityksen kasvaessa olla tulevaisuudessa rooli. MTK pitää tarpeellisena, että hevosyritysten mahdollisuus saada lomituspalveluja esim. turkistuottajia vastaavan järjestelmän muodossa selvitetään EU:n valtiontukia koskevan sääntelyn valossa.

Pandemiatilanteita varten tulee lomituspalvelulakiin lisätä sijaisapuperusteiksi tartuntatautilääkärin määräämät eristys- ja karanteenitilanteet, jotka ovat noudatettaviksi annettuja viranomaismääräyksiä. Näihin tilanteisiin tulee olla kotieläintiloilla myös välineet niitä noudattaa eli sijaisapu määrätyn eristyksen ja karanteenin ajalle.

Hallituksen esitysluonnokseen sisältyy lisäksi monia säädösehdotuksia, joilla ehdotetaan muutettavaksi nykytilaa, mutta ehdotetut muutokset eivät johda lomituspalveluiden toteutumiseen työhyvinvointipalveluna nykyistä parempaan lopputulokseen, vaan päinvastoin. Tällaisia muutosehdotuksia ovat mm.:

- nykyisiä toimivia kohtuullistamissäännöksiä koskevat muuttamishdotukset. MTK katsoo, että näissä säännöksissä tulee olla nykyiseen tapaan mahdollisuus ottaa huomioon kokonaisharkinnan lisäksi myös sosiaalinen tilanne. Niin ikään luonnoksen esitys takaisinperittävän summan koron perimisestä sieltä saakka, kun palvelua on käytetty, voi johtaa kohtuuttomiin, useiden vuosien korkojen perintään, eikä MTK pidä ehdotusta työhyvinvointipalvelun takaisinperimistä koron kanssa perusteltuna eikä kohtuullisena.

Maire Lumiaho

2.8.2022

- Nykyinen toissijainen vastuu lomituspalvelumaksuista tulisi ehdotusten mukaan kattamaan myös takaisinperinnät. Lomituspalvelu on henkilökohtainen työhyvinvointipalvelu, ehdotetut säännökset yhteisvastuusta soveltuvat huonosti tällaiseen palveluun niin palveluista perittävien maksujen kuin palvelun takaisinperinnän osalta.
- Sijaisavun tarveharkintaa koskeva säännösehdotus tuo tuntimääräisen työvelvoitteen toiselle /toisille yrittäjälle ja myös lomitushallinnolle velvoitteen selvittää tilan yksityistalouden asiat, jotta sitä voidaan soveltaa. MTK kannattaa nykyistä sääntelyä sijaisavun tarveharkinnan osalta
- Ehdotettu lain soveltamisalasäännöksen vaatimus eläinten hallintaoikeudesta voi vielä oikeuden toiselta yrittäjältä palveluihin esim. tilanteissa, joissa tilaa omistava puoliso on määräaikaaisesti työkyvytön ja määräaikaaisella eläkkeellä eikä MYEL-/YEL- vakuutus ole tämän vuoksi voimassa. Perheviljelmillä työskentelee maatalousyrittäjän asemassa puolisoita sekä yhtymän osakkaita, joilla oikeus palveluihin olisi ehdotuksen mukaan riippuvainen puolison tai toisen osakkaan MYEL/YEL- vakuutuksen tilanteesta ja oikeus lomituspalveluihin voi vaarantua eläinten hallintaoikeutta koskevan ehdotetun sääntelyn myötä.
- Yritystoiminnan järjestelyyn työkyvyttömyystilanteissa ja kuolemantapauksissa myönnettävän sijaisavun käyttöaikaa ehdotetaan lyhennettäväksi nykyisestä kuudesta kuukaudesta neljään. Käytössä olevien sijaisapupäivien määrä pysyisi samana

MTK pitää riittävänä ja toimivana nykyistä lomituspalvelulain sääntelyä koskien palvelun käyttäjän velvoitteita huolehtia työturvallisuudesta. Nykyinen, vuodelta 2016 oleva sääntely sisältää myös yhteistoimintavelvoitteen. Työturvallisuudesta huolehtiminen on maataloilla tärkeää niin yrittäjän itsensä kuin tiloilla käyvien lomittajien kannalta. Tärkeää on myös säilyttää vastuusuhteet selkeinä niin, että työnantajan vastuu työntekijän työturvallisuudesta toteutuu työturvallisuuslain mukaisena. Ehdotettu lisäsääntely työturvallisuusopastuksesta ei siten ole tarpeen esitysluonnoksessa olevassa muodossa ennen lomitusta tehtäviä toimenpiteitä listaavassa säädösehdotuksessa.

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan myös ei-velvoittavan palvelun säätämistä. MTK ei pidä ehdotettua sääntelyä tarkoituksenmukaisena. Lomituspalveluista sijaisapu on palveluna sellainen, jota sairaus- tai tapaturmatilanteissa voidaan tarvita kiireellisenä. Näissä tilanteissa sekä eläinten että ihmisten kannalta parasta lienee se, että paikallisyksikkö tuottaa palvelun niin nopeasti kuin mahdollista – MTK ei kannata ”ei-velvoittavan päivystysluontoisen palvelun” säännöksiä. MTK:n mukaan lomituspalvelujärjestelmää pitäisi kehittää toimimaan mahdollisimman hyvin osaksi monenlaiset tilanteet kattavia maatilojen varautumissuunnitelmia, jolla varmistetaan niin yksittäisen maatilan kriisin kuin laajemman kriisin kohdalla ruuantuotannon jatkuminen, eläinten ja ihmisten hyvinvointi. Lomitushallinnon keskittyessä yhä isompiin yksiköihin myös esim. hallinnon päivystyksen tarjoaminen maatiloille voisi olla kohtuullisin kustannuksin toteutettavissa ja selvittämisen arvoinen asia.

Lomituspalveluiden joustavaa käyttöä ja lomittajien täyttä työaikaa edistäisivät mm. tuetun maksullisen lomituksen tuntimäärän lisääminen, lomittajien matkakustannusten nykyistä parempi kompensatio, mahdollisuus ostaa palveluita myös niille maatiloilla hoidettaville eläimille, jotka eivät kuulu lomitujärjestelmän piiriin.

Maire Lumiaho

2.8.2022

Hallituksen esitysluonnokseen sisältyy ehdotus antaa lomitushallinnolle oikeus tulorekisterin tietoihin. MTK toteaa, että viranomaisten tiedontarpeelle oltava aina riittävät perusteet.

MTK katsoo, että lomitussääntöuudistamisessa tulee pysyä alkuperäisessä lainsäädäntösuunnitelmassa ja toteuttaa ensimmäisessä vaiheessa vain välttämättömät EU:n maatalousalan valtiotuen suuntaviivojen uudistamisesta johtuvat muutostarpeet ja tuoda YEL-vakuutetut ruuantuottajat lomituspalvelujen piiriin. Lainsäädännön kokonaisuudistus tulee tehdä suunnitellusti toisessa vaiheessa ja niin että uudistamiseen kuulemisineen varataan riittävä aika, hyvän lainsäädäntötavan mukaisesti.

Muutosehdotusten taloudellisten vaikutusten arvioinnin tulee MTK:n mukaan perustua palvelujen käyttäjien määrissä odotettavissa oleviin muutoksiin, joita maatilojen tämänhetkisen lopettamistahdin mukaan voi olla paljonkin, hallitusohjelman yhteydessä välttämättömille muutoksille varattuihin määrärahoihin, ja muutosten tuoma kustannusten vähentyminen tulee käyttää lomituspalvelujärjestelmän kehittämiseen. Hallituksen esitysluonnoksessa esitetty taloudellisten vaikutusten arviointitapa tuottaa toisaalta hyvin pieniä euromääräisiä arvioita, mutta kokonaisarviossa jää esiintuomatta esitettyjen muutosten kokonaisvaikutukset lomituspalveluille kohdistettujen määrärahojen vähentyneenä tarpeena.

Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry

Helsingissä 2.8.2022

Päivi Nerg
Elinvoimajohtaja

Maire Lumiaho
Asiantuntija